

Odškodnění obětí holokaustu a česká muzea

Mezinárodní seminář

11. 4. 2024

Stručný přehled příspěvku – PhDr. Jan Holovský, Ph.D.

1) Historický kontext

Problematika odškodnění obětí holokaustu není jen naplňováním mezinárodních dohod, ale je ovlivněna vývojem celé problematiky specifických vztahů mezi českou společností a židovským obyvatelstvem a později Izraelem. Tento specifický vztah má kořeny už v 19. století a silně je ovlivněn poměrně sekulárním charakterem tehdejší české národní emancipace. Židé, kteří se začlenili do české společnosti tak byli bráni především jako spojenec v tomto úsilí, přičemž toto vnímání posílil T. G. Masaryk se svými zkušenostmi ze Spojených států amerických. Na toto dědictví navazovala první republika a také jeho syn Jan. Po roce 1989 tedy měly nové elity již na co navazovat a zároveň se také mohly vymezit vůči předchozí socialistické éře. Výrazné posuny ve sledované problematice během 90. let 20. století, které vyvrcholily koncem dekády implementací principů Washingtonské konference o identifikaci a restituci majetku obětí holokaustu, tak mohly být v tomto kontextu institucionalizovány pevněji než v řadě jiných okolních států. V praxi se pak český přístup osvědčil, jak ukázala ostatně i společenská situace po 7. říjnu 2023.

2) Chronologický přehled problematiky

- V listopadu 1998 byla na základě usnesení vlády ČR ustanovena Smíšená pracovní komise, která pracovala na objasnění historických a hospodářských otázek arizace židovského majetku hlavně uměleckého charakteru.
- V roce 2000 byl schválen zákon č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majtkových křivd způsobených holocaustem.
- Po schválení zákona č. 212/2000 Sb. do roku 2003 začala první a nejsilnější vlna navrácení ukradeného majetku – **Národní galerie v Praze** vydala předměty ze sbírky Emila Freunda, Richarda Morawetze či Jindřicha Waldese. **Moravská galerie v Brně** vydala předměty ze Sbírkky kreseb Artura Feldmanna.
- Centrum pro dokumentaci majtkových převodů kulturních statků obětí II. světové války bylo ustaveno k 1. listopadu 2001 na základě rozhodnutí Smíšené pracovní komise, organizačně spadalo pod Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- V roce 2006 byla novelizací zákona odstraněna tzv. restituční tečka. Nastala nová vlna žádostí, která vrcholila okolo roku 2010 a doznívala ještě v letech 2013/2014. **Národní galerie v Praze** tehdy vydala ve dvou etapách předměty ze sbírek Artura Feldmanna, Richarda Blocha, Františka G. Schnabela, Stokvise (Kordy, dříve Kohna) nebo Leo Zeckendorfa. **Moravská**

galerie v Brně vydala např. nábytek z vily Tugendhat, nebo díla z majetku Elišky Trollerové a **Uměleckoprůmyslové museum v Praze** vydalo tři asiatica ze sbírky Leo Zeckendorfa.

- V roce 2009 byla přijata Terezínská deklarace, která potvrdila nutnost silnějšího institucionálního uchopení problematiky, byl tedy ustanoven Evropský institut odkazu šoa (působil do roku 2017) a Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí II. světové války se v roce 2011 změnilo na základě usnesení vlády na o.p.s., zřízenou Ministerstvem kultury ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí.

- V posledních 10 letech nastal nejprve velký propad v žádostech o restituce a zdálo se, že půjde pouze o jednotky případů. V roce 2015 byly sice ještě **Národní galerií v Praze** vydány předměty v rámci poslední žádosti potomků Artura Feldmanna a rovněž potomkům Aplhonse de Rothschilda a Moravská galerie vydala roku 2016 sbírku stříbrného stolního náčiní Sigfrieda Blumenthala, ale pak proces vydávání na několik let ustrnul.

- Od roku 2020 však lze sledovat obnovený zájem potomků o navrácení předmětů. V letech 2020 až 2021 došlo k návratu 13 asiatických věcí ze sbírky po Leo Zeckendorfovi ze strany Národního památkového ústavu a v roce 2022 bylo navrženo 9 tisků z 19. a 20. století vídeňské židovské obci **Národní knihovnou**. Na počátku roku 2023 pak **Uměleckoprůmyslové museum v Praze** a **Národní galerie v Praze** a navrátily 9 ornátů a 4 obrazy dědicům Johanna Blocha při ceremoniálu v Nostickém paláci, kterého se účastnil i ministr kultury Mgr. Martin Baxa.

- Aktuálně jsou řešeny dvě žádosti o vrácení předmětů – Židovský teologický seminář na Univerzitě židovských studií v Maďarsku identifikoval 17 předmětů ve sbírce **Národní knihovny**, které by rád obdržel zpět a zároveň probíhá vyřizování žádosti o návrat 4 předmětů potomkům Sefana Hellera ze sbírky **Moravské galerie v Brně**.

- Předseda správní rady Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí II. světové války JUDr. Tomáš Kraus aktuálně oznámil snahu o rozšíření zákona č. 212/2000 Sb. (především rozšíření oprávněných žadatelů a rozšíření uměleckých děl obecněji na kulturní statky)